

”Jag är ingen ekonomitjej”

En fördjupad målgruppsanalys utifrån jämställdhets- och intersektionalitetsperspektiv om ungdomars utbildningsval.

Författare Linn Alenius Wallin

Innehåll

Författarens tack.....	4
Om uppdraget.....	5
Metod och empiri	5
Urval	5
Fokusgrupper och enkät.....	6
Etiska överväganden.....	7
Analys av ungas informationssökning.....	7
Var söker unga information om gymnasievalet	7
Sociala medier	8
Skolornas informationsbroschyrer.....	8
Mässor och öppet hus, direktkontakt med elever och skolor	8
Skugga en elev.....	9
Studie och Yrkesvägledare.....	9
Sociala relationer	9
Kompisars val.....	10
Föräldrar.....	11
Användning av katalogen Ditt gymnasieval	12
Några utvecklingsförslag för katalogen Ditt gymnasieval.....	13
Elevernas upplevelse av Skånegy.se	13
Gymnasievalet.....	14
Var valet svårt? Vad var svårt?	14
Ett hägrande arbetsliv: Skola, program eller framtida yrke?	15
Identitet	18
Kön	18
Att passa in och vara sig själv	21
Minoritetsperspektiv – ett exempel	22
Ortens betydelse:	23
Sammanfattning och slutsatser.....	25
Sammanfattning informationssökning.....	25
Andra gymnasister.....	25
Sammanfattning påverkansfaktorer vid valet.....	25
Skolans rykte och identitet.....	25
Storstad, småstad landsbygd	26
Arbetsmarknaden.....	26
Betyg	26
Föräldrar och socialgrupp	26
Branscher	27
Att kunna passa in	27
Kön	27
Ett vidlyftigt förslag från författaren	28

Referenser: 29

Författarens tack

Författaren vill tacka alla ungdomar som generöst delat med sig av sina funderingar i både fokusgrupper och i enkäter. Utan er – ingen utredning!

Jag vill även rikta ett stort tack till Sofie Thorlid på RFSL Ungdom som hjälpt mig att forma och ge ut enkäten till ungdomarna på fritidsgården Habitat Q. Tack även till rektorer och lärare på involverade skolor och tjänstepersoner på utbildningsförvaltningarna vilka alla hjälpt till så att denna utredning har kunnat genomföras. Ett extra tack till Jan-Åke Johansson på Kommunförbundet Skåne, och till Sandra Lindeskog och Charlotta Levin på Region Skåne.

Om uppdraget

Inom Region Skånes satsning på jämställd regional tillväxt har en handlingsplan tagits fram där ett av områdena handlar om att prioritera ”integrerade insatser kopplade till kompetensförsörjning och arbetsmarknad ur ett jämställdhets- och intersektionalitets perspektiv.” Konkret syftar prioriteringen till mer jämställda utbildningsval av ungdomar, mindre könssegregerade studie- och yrkesprogram samt mindre utanförskap för utrikesfödda i regionen. På lång sikt bidrar denna prioritering även till en mer jämställd arbetsmarknad.¹ I enlighet med denna handlingsplan har Winnet Skåne fått i uppdrag att göra en fördjupad målgruppsanalys utifrån jämställdhets- och intersektionalitetsperspektiv för att påverka ungdomars utbildningsval. Uppdraget har gått ut på att intervjua unga om deras utbildningsval och sammanställa resultat i denna rapport.

Uppdragsgivare har varit Region Skånes avdelning Regional utveckling i samarbete med Kommunförbundet Skåne och Malmö stad, utbildningsenheten, där en del av uppdraget innebär att särskilt titta på vilka kommunikationsvägar unga använder och vill använda för att få information om gymnasievalet och en del handlar mer om ungdomarnas resonemang utifrån själva valet och påverkansfaktorer. Projektet är finansierat av Tillväxtverket.

Den här undersökningen har två ben: den ena handlar om att undersöka om/hur eleverna använder katalogen ”Mitt Gymnasieval”, hemsidan ”Skånegy.se” och andra informationskanaler. Den andra delen handlar om att undersöka hur elever tar till sig information om gymnasievalet och deras funderingar kring sitt val av gymnasieutbildning och vad de anser påverkar dem i valet.

Metod och empiri

För insamling av empirin till denna undersökning har fokusintervjuer använts som huvudsaklig metod. Utöver det har en mindre enkätstudie använts för att komplettera fokusundersökningen.

Urval

Underlaget till denna rapport bygger på sex fokusgruppsintervjuer med totalt 29 elever ur årskurs nio som vid intervjutillfället var fyllda 15 år.² Fokusgruppsintervjuerna genomfördes på varje fokusgrupps egen skola under perioden mars-juni 2017. Kommunerna och skolorna, som alla ligger i Skåne och Blekinge, valdes ut av Kommunförbundet Skåne och representerar en god regional spridning och representerar olika typer av Ortsstruktur. De deltagande ungdomarna handplockades av rektor på de deltagande skolorna utifrån kriteriet att sammansättningen skulle vara varierad utifrån kön, etnicitet, studiemotivation och huruvida

---

¹ Region Skånes handlingsplan för jämställd regional tillväxt med regionala prioriteringar 2016 – 2018

² Fokusgruppernas sammansättning finns som bilaga längst bak i denna rapport.

eleven valt ett yrkes- eller studieförberedande program. I de fall skolan hade ett stort upptagningsområde efterfrågades även att eleverna skulle ha en geografisk spridning inom kommunen. I de flesta fall har den eftersträvade mångfalden inom varje fokusgrupp uppnåtts.

Vid ett tillfälle kom alla deltagarna från samma klass men i övrigt har grupperna bestått av deltagare som inte är klasskamrater med varandra och eleverna har oftast inte valt samma skolor.

Av de deltagare som hade migrationsbakgrund var samtliga studiemotiverade och hade valt ett studieförberedande program. Urvalet av personer med migrationsbakgrund har varit litet, anmärkningsvärt är också att ingen av personerna i den här undersökningen har sökt till Introduktionsprogrammet vilket var det tredje vanligaste gymnasieprogrammet i Skåne 2014.³ För att bättre förstå ungas gymnasieval utifrån svensk/utländsk bakgrund behöver denna studie kompletteras. Av de intervjuade som valt yrkesförberedande program har samtliga valt ett program med en könsmärkning som går i linje med deras självupplevda kön, ingen av de intervjuade hade således gjort något normöverskridande val utifrån kön.

Fokusgrupper och enkät

Fokusintervjuerna utgick från en intervjumall med både diskussionsfrågor och individuella frågor. I fokusgrupper undersöks både interaktionen mellan deltagarna och själva ämnet som diskuteras vilket gör metoden lämplig för att ta fram empiriska data om betydelsebildning i grupper.⁴ Fokusgrupper används ofta för kommersiella undersökningar och passar därför även för den del av denna undersökning som handlar om hur ungdomar använder gymnasiekatalogen ”Mitt gymnasieval” och webbplatsen ”Skånegy.se”.

En del av fokusgruppsintervjun behandlade frågor om identitet. Bland dessa frågor fanns en fråga om vilken skola som hade bättre/sämre rykte för elever som identifierar sig som heterosexuell respektive homo-, bi-, transsexuell eller queer (fortsättningsvis benämnt som hbtq+). Denna fråga hade eleverna svårt att svara på. Tidigare forskning har dock visat att skolans rykte har stor betydelse.⁵ Denna typ av fråga är inte optimal att svara på i en fokusgruppssituation då det kan vara obekvämt att eventuellt uppleva sig ”outad”. Eftersom frågan ändå äger sin relevans kontaktades fritidsgården Habitat Q.⁶ I samråd med deras personal utformades en kortare enkät som deras besökare ur samma målgrupp (elever i årskurs nio som fyllt femton år) fick besvara. Tretton ungdomar har besvarat denna enkät.

Intervjumaterialet har transkriberats i sin helhet och tematiserats. Analysen har delats upp i tre olika delar: Analys av ungdomarnas informationssökning, Gymnasievalet och Identitet.

---

³ Winnet Skåne 2017 Ungas utbildningsval och den könssegregerade arbetsmarknaden

⁴ Halkier 2010 Fokusgrupper. Liber AB Malmö

⁵ Skolverket 2013 Det svåra valet. Rapport:394; Panican 2015: Väljer unga fel? – grundskoleelevers attityder till gymnasievalet. Rapport nr:19 Ratio och Lunds universitet

⁶ Habitat Q drivs av RFSL Ungdom med verksamhet som riktar sig direkt till ungdomar som inte identifierar sig med heteronormen.

Etiska överväganden

Deltagandet i både fokusgruppsintervjuer och enkät har varit frivilligt, deltagarna har informerats om att de inte behöver svara på frågor om de inte vill, att de kan avbryta sin medverkan om de vill och att materialet ska anonymiseras i möjligaste mån. Jag har valt att kalla fokusgrupperna för A, B, C, D, E och F. Även om de större orterna går att identifiera efter storlek, innebär detta förfarande en förstärkt anonymitet för eleverna från de mindre orterna. Vid fokusintervjuns inledning (och i följebrev till enkäten) har syftet för studien beskrivits och deltagarna har fått information om var de senare kan läsa rapporten.

Analys av ungas informationssökning

I denna del visas hur eleverna har sökt information om gymnasievalet.

Var söker unga information om gymnasievalet

När det gäller hur ungdomarna har sökt information om gymnasievalet är det väldigt varierande, en del har mest sökt information på internet, andra har inte använt internet alls. Här är ett belysande exempel:

Patrik: Jag tycker att den här katalogen är bra ändå. Även fast jag inte använde den så mycket så känner jag att den är ett bra sätt för folk som är osäkra att hitta om olika gymnasier. Och det kan vara bra om studie- och yrkesvägledare eller ens mentor kan ge mer information om t.ex. en hemsida som man kan gå in på för en katalog kan inte vara hur stor som helst och för mycket info då orkar ingen läsa den. Medan på internet så kan du lättare gå in och klicka in på vad du vill se. Och du kan hitta hemsidor och kontaktuppgifter så det är lättare att få info där tycker jag.

Intervjuare: Har ni fler idéer om hur ni vill ha information om gymnasievalet?

Jesper: nej jag bara tycker det är viktigt att besöka skolan och snacka med dem som går på skolan.

Annika: och sen att man inte bara snackar med de som jobbar där och lärarna, utan eleverna [också], (får medhåll) för de har sina synvinklar på hur det är.

Jesper: ja det är därför skuggning är så jävla bra för man kan gå dit och snacka med eleverna och lärarna (får medhåll)

Att eleverna på detta sätt söker information från flera olika kanaler är något som flera tidigare studier pekar på.⁷

---

⁷Edgren, Meding & Alfredson 2016: Informations- och kommunikationskanaler inför gymnasievalet - En undersökning av elevers och vårdnadshavares syn på skolornas kommunikationskanaler inför gymnasievalet
Utbildningsförvaltningen Lund

Sociala medier

Många elever tittade först på skolornas egna hemsidor och i katalogen för att sedan göra ett besök om skolan har öppet hus eller för att skugga en elev. Instagram och facebook är ingen stor källa till informationssökning för ungdomarna, endast ett fåtal har tittat efter dessa. Youtube används för infosökning i de utbildningar där detta kan ge relevant information och inblick som tex. program med estetisk inriktning.

Skolornas informationsbroschyrer

Detta har inte varit särskilt avgörande för eleverna, endast en elev hittade sin skola genom denna typ av reklamutskick. I en undersökning gjord av Utbildningsförvaltningen i Lunds kommun bekräftas att de flesta unga inte tycker att broschyrer och reklamutskick är så viktigt för deras val.⁸ Även andra undersökningar visar att elever ibland snarare tycker att det är irriterande att få information från skolor som känns irrelevanta, t.ex. för att de ligger för långt bort.⁹ Eleverna i denna studie menade också att det var dumt att det kom reklam från skolor som inte var möjliga att pendla till.

Mässor och öppet hus, direktkontakt med elever och skolor

De flesta eleverna beskriver att både gymnasiemässor och skolornas egna öppna hus har varit till stor hjälp i valet av gymnasieprogram. På en del skolor har det varit obligatoriskt att besöka en gymnasiemässa, i andra fall har de besökt mässor med föräldrar. Öppet hus hjälper eleverna både att välja och att välja bort:

Malinda: ja, det var en skola som jag trodde skulle vara något för mig, men när jag var där så visade det sig att jag inte gillade skolan

Kristoffer: Öppet hus var riktigt bra för där fick man veta hur skolan såg ut, var den var placerad och om det var nära till olika affärer, vad de äter på skolan, om de serverar mat eller om man får sånt kort så man kan gå och handla på dagens

Flera elever påtalar att de önskar mer kontakt med de elever som går på skolorna/programmen. Särskilt viktigt verkar detta vara för val av skola. En elev menar att det blir en ärligare bild som förmedlas genom att prata med elever än genom att ta del av den bild skolan förmedlar av sig själv på till exempel en hemsida. Att skolornas hemsida, reklamutskick och liknande troligen inte förmedlar en neutral och nyanserad bild är återkommande i intervjuerna. Eleverna verkar vara medvetna konsumenter på gymnasie marknaden och vana att se bortom lockande beskrivningar. Däremot har skolans rykte stor betydelse, särskilt framträdande är hur elever pratar om skolor. Genom kontakt med elever som går på den tilltänkta skolan menar de sig få en mer rättvisande bild av hur skolan är och en känsla för hur de själv skulle trivas där.

”Det viktigaste är hur lärarna på utbildningen är” säger en av eleverna som önskar att det fanns mer kontakt med lärarna som undervisar på den tilltänkta skolan. När det gäller detta hjälper öppet hus och skuggning till menar eleverna.

⁸ Edgren, Meding & Alfredson 2016

⁹ Skolverket 2013

Skugga en elev

På många skolor kan man välja att skugga en elev. Det innebär att man får en elev ur det tilltänkta programmet som en fadder som grundskoleeleven följer under en dag på skolan och deltar i undervisningen. I den här undersökningen är det något fler tjejer än killar som använt sig av skuggning. För de elever som valt att skugga är detta mycket betydelsefullt för deras val och upplevelse. De flesta har positiva upplevelser av att skugga, men en elev berättar att:

” [jag] fick en helt annan bild av hur eleverna var på skoltid. [...]hon som jag skulle skugga hon glömde totalt bort mig så vi fick titta själv. Så det var inte så kul. Så den skolan blev snabbt bortvald.”

I citatet här ser vi hur känslan i/för skolan är en viktig aspekt av elevens val. Både Öppet hus och skuggning anses ge eleverna den genuina känsla för skolan som de behöver för sitt val.

Studie och Yrkesvägledare

Skolornas studie- och yrkesvägledare har däremot varit mycket betydelsefull för flera elever. En del har haft flera möten med studie- och yrkesvägledare, men för de flesta handlar det om ett enskilt samtal och information i helklass. Eleverna menar att Studie- och yrkesvägledningen kan hjälpa till att ge ”en bättre överblick över allting när man berättade vad man gillade” men att ”om man redan vet är det inte till hjälp”. Även i andra studier har betydelsen av studie- och yrkesvägledare lyfts fram och Skolverket har rekommenderat att utöka elevernas tillgång till studie- och yrkesvägledare.¹⁰

Endast en elev har använt sig av funktionen ”chatta med SYV” och tyckte det var ett bra sätt att få information på.

Sociala relationer

De elever som har äldre syskon tar ibland hjälp av dessa för att göra sina val, detta gäller även för de som har äldre kusiner, vänner och bekanta. Dessa kontakter är viktiga för att skaffa sig information om hur skolan är. Detta kan då handla om både själva utbildningen som om skolans sociala klimat. Detta har man även sett i tidigare studier.¹¹

De elever som har valt en utbildning med idrottsprofil eller estetisk inriktning har i några fall fått rådet av sin tränare att söka till en viss utbildning för att utvecklas inom idrotten eller det estetiska intresset.

Branschkontakter har också betydelse för valet av utbildning. Jonathan som kommer från en större stad har alltid vetat att han vill gå ett yrkesinriktat program men hade svårt att välja mellan Fordon eller Bygg:

Intervjuare: Vad fick dig att bestämma dig mellan dina båda val?

---

¹⁰ Skolverket 2013

¹¹ Skolverket 2013; Edgren, Meding & Alfredson 2016

Jonathan: Jag vet inte, jag hade intresset för bilar och motorer och sånt. Så det var mest det. Och sen snackade jag med andra som har varit byggarbetare och sånt och de sa ”bli inte det”.

Magnus, som kommer från en mellanstor ort, har också valt mellan Fordon och Bygg. Han säger:

”Jag hade lite svårt att välja. Jag valde mellan Fordon och Bygg. Jag känner att jag är mer intresserad av bilar och motorcyklar och så men jag känner att det är bättre jobb­möjlighet om jag går Bygg eftersom min pappa äger ett bygg­företag. Men dessutom är jag intresserad av Bygg också så det är två bra saker.”

Han berättar också att han är funderar på att bli byggherre eller arkitekt i framtiden och att han tror att Byggprogrammet ger en bra utbildningsgrund för detta.

Båda dessa elever har valt mellan samma program men kommit fram till olika resultat – båda efter att ha pratat med familj och bekanta i byggbranschen. Detta exempel visar att hur branscher upplevs av de som arbetar inom dem sipprar ner till potentiell framtida arbetskraft.

Kompisars val

I andra undersökningar som gjorts om ungas gymnasieval har kompisars val haft stor inverkan på elevernas val.¹² Detta verkar inte vara fallet bland de elever som har intervjuats här. Få av de intervjuade eleverna säger att vänners val har haft avgörande betydelse för vilken skola eller utbildning de valt. Om andra man känner har valt samma ses det mer som en liten bonus. Istället lyfts gemensamma intressen med de framtida klasskompisarna fram, att man på utbildningen kommer att möta andra som gillar och är intresserade av samma ämnen som en själv.

”det är rätt skönt att komma ifrån [orten] också. Jag har valt [större stad] och då känns det som att man kan hitta lite andra människor så man kommer ifrån det här lite.” (Tjej, grupp B)

Vad ens kompisar väljer att gå för linje har inte särskilt stort inflytande. En av eleverna uppgav att han valt som sina vänner, övriga hävdade att vad deras kompisar valde hade ingen betydelse. Däremot diskuterar de valet med klasskompisar och äldre kompisar. De som har äldre syskon eller kusiner tar emot råd av dessa om de känner till skolorna. Särskilt i orter med ett stort utbud av gymnasieskolor och program, kan elever som redan går i gymnasieskolan blir vägledande genom att rekommendera eller avråda studier på en viss skola eller ett visst program.

---

¹² Skolverket 2013:37

I enkätsvaren från gruppen unga hbtq+ framkommer däremot att ”kompisar som också valt den skolan eller som redan går där” har haft avgörande betydelse för valet av skola för ungefär hälften, medan det bara är en som svarar att det haft betydelse för valet av gymnasieprogram. Detta visar att de sociala aspekterna av stämningar på skolorna har stor betydelse, särskilt om eleven redan tillhör en utsatt grupp.

Föräldrar

Vilka utbildningsalternativ som anses möjliga inför gymnasievalet påverkas inte bara av föreställningar om kön, även elevernas sociala och kulturella bakgrund har stor inverkan.¹³ Flertalet studier anger föräldrars utbildningsbakgrund som den faktor som i högst grad påverkar ungas gymnasieval.¹⁴ Sambandet mellan social bakgrund och utbildning visar att barn från högre socialklasser presterar bättre i skolan än barn från lägre socialklasser. Även när eleverna ligger på samma prestationsnivå är det mer sannolikt att barn från högre socialklasser fortsätter studera.¹⁵ Elever på yrkesförberedande program har till större del föräldrar med låg utbildningsbakgrund medan elever som läser studieförberedande oftare har högt utbildade föräldrar och i större utsträckning kommer dessa elever från en högre socioekonomisk bakgrund.¹⁶ Statistiken visar att barn generellt går i sina föräldrars fotspår när det gäller studieval.¹⁷

I denna undersökning varierar föräldrarnas inverkan vid valet mycket mellan olika elever. Högt utbildade föräldrar tenderar att ha mer åsikter om barnens gymnasieval och förorda högskoleförberedande utbildning i högre utsträckning.¹⁸ Framförallt pratade eleverna om föräldrarna som stöttande i deras val. Men det finns variationer, några föräldrar har till exempel tyckt att barnet ska gå på en särskild skola, andra har pushat sitt barn att gå på fler ”öppet hus” än den varit intresserad av. Det finns också föräldrar som avrått från vissa utbildningar med tanke på läget på den framtida arbetsmarknaden. De elever som nämner detta har dock gått emot sin förälders råd.

Vad tyckte dina föräldrar att du skulle välja för gymnasieprogram i första hand?

Patrik: Inte det här! Min mamma har stöttat mig hela vägen men min pappa var skeptisk för han vill ju att jag skulle ha ett jobb där det är lättare att få jobb. Något som är ”vanligt” ifall man kan kalla det det, t.ex. teknikprogrammet eller något sånt och han tyckte jag skulle utnyttja mina betyg för jag har ändå hyfsat höga betyg. Men sen har han insett att det är det här jag vill och så länge jag jobbar hårt så har jag fortfarande en chans inom detta. (Pojke som valt Estetiskt program)

¹³Sandell A. 2007 Utbildningssegregation och självsortering: om gymnasieval, genus och lokala praktiker. Enskede: TPB; Lidegran I 2009 Utbildningskapital - Om hur det alstras, fördelas och förmedlas. Uppsala: Acta.

¹⁴ Skolverket 2012 Ungdomars uppfattningar om gymnasievalet. Stockholm: Skolverket.

¹⁵ SOU 2008:69 Välja fritt och välja rätt. Drivkrafter för rationella utbildningsval.

¹⁶ Skolverket 2012; Berggren 2007 Arbetsmarknaden och efterfrågan på högre utbildning – ett köns- och klassperspektiv.

¹⁷ Winnet Skåne 2017

¹⁸ Skolverket 2013 mfl.

Bland elevernas berättelser visas en tendens till att pappor påverkar för att de vill att barnen ska ha en trygg försörjning, medan mammor vill vidga vyerna och peka ut flera alternativ. Men eleverna uppgav även exempel på pappor som tycker att de ska välja ”det du är intresserad av”.

Det verkar som att framför allt mammor har försökt få eleverna (i synnerhet sönerna) att titta på flera olika alternativ. När det gäller råden som eleverna får av sina föräldrar verkar det handla om att föräldrarna förordar att barnen ska välja liknande yrkesinriktning som de själva, inte att de avråder från sitt eget yrkesområde. Den tidigare forskning som visar att högutbildade föräldrar vill att deras barn ska gå på högskoleförberedande gymnasielinje bekräftas av denna studies elever. De elever som valt yrkesförberedande program och berättar om sina föräldrar har i flera fall föräldrar som arbetar i samma bransch som den utbildning eleven sökt sig till. Mycket forskning visar att när det gäller yrkesval följer många unga i sina föräldrars fotspår.¹⁹ Generellt sett verkade det viktigt för eleverna att det är deras eget val. Flera gånger poängteras just den egna viljan, att föräldrarna kommer med råd men att det är eleven som bestämmer själv. Det är tydligt hur identitetsprocessen och frigörelsen samverkar med alla valmöjligheter som är utmärkande för vår tid.

”jag blev nog lite påverkad av att min syster hade gått där och mina föräldrar vill att jag ska gå där men jag ville det själv också.” (Pojke som valt en privatskola.)

Den här eleven hade vid intervjutillfället stora tvivel på sitt val av program, medan valet av själva skolan var lätt. Föräldrars önsknings kan på detta sätt även avlasta i en nästan oändlig värld av valmöjligheter.

Användning av katalogen Ditt gymnasieval

I stort sett alla elever har fått informationskatalogen Ditt Gymnasieval. Användandet av den skiljer sig mycket åt mellan de olika grupperna. En elev berättade att hon läst igenom hela katalogen, övriga verkar inte ha gått igenom den så grundligt.

Många elever tyckte att det var bra att få en tryckt katalog. Det positiva som lyfts fram är att katalogen innehåller alla skolor och att de därför kunde hitta skolor som de missat annars. Någon menade även att den var bra för att de kunde titta i den tillsammans med sina föräldrar. Katalogen verkar användas för första informationssökning, därefter kan de söka mer information via nätet eller besöka de skolor som fångat intresset.

De som inte tyckte att katalogen var bra menade att den var för tjock, att den innehöll för mycket information om varje skola eller saknade viss information, särskilt information om meritpoängen efterfrågas.

---

¹⁹ SOU 2008:69

Några utvecklingsförslag för katalogen Ditt gymnasieval

Förbättringspotentialen handlar om önskemål om att katalogen skulle innehålla meritvärden, samt olika typer av utbildningsvägar till samma yrke. Här är ett representativt urval av elevernas förslag:

- *Medelmeriten för förra år, på samma sida eller längst bak i katalogen*
- *Intagningspoängen, Inriktningar hos programmen.*
- *Jag hade velat veta hur många elever som går på varje skola.*
- *Nu kommer inte jag ihåg om det stod så jättemycket om vilka ämnen man måste ha mer för att bli nånting. Som t.ex. om man inte kan gå en svår linje men ändå bli till exempel sjuksköterska så måste du ha fler ämnen, kanske att det kunde stå.*
- *Ingen som jag tänkte på.*

Elevernas upplevelse av Skånegy.se

Eleverna använder skånegy.se främst för att skaffa sig information om olika utbildningar och antagningspoäng. Sidan upplevs som lite rörig med för många flikar. Många av eleverna har tagit hjälp av skolans studie- och yrkesvägledare som visat hur skånegy.se fungerar.

Eleverna har framför allt sökt efter:

- *Framtida jobbmöjligheter (16)*
- *Meritvärden (13)*
- *Utbildningar (11)*
- *Jämföra olika skolor & utbildningar (9)*
- *Hitta till ansökningswebben (9)*
- *Viktiga datum (6)*
- *Skolor (3)*

I fokusgrupperna diskuterades även förslaget att ha en fast en chattfunktion där de kan chatta med elever liknande ”chatta med SYV. De flesta tyckte att detta var ett bra förslag. I en rapport från Gymnasium.se kan man läsa att ”De tre viktigaste typerna av information som eleverna får inför gymnasievalet är enligt dem själva information om möjligheter till vidare studier, inriktningar på ett program, och kontaktmöjligheter till skolan. På fjärde plats kommer information om jobb och yrken efter utbildningen. Eleverna vill alltså ha information om vilken utbildning de kan läsa, vad utbildningen leder till och hur de kan ställa mer frågor till skolan. Minst viktigt för eleverna är videos, bilder och information om föreningar.”²⁰

²⁰ Appelberg och Alldén 2016 Gymnasierapporten vinter 2016 – Eleverna och gymnasievalet www.gymnasium.se

Gymnasievalet

Vi ville undersöka vad som var viktigast när eleverna väljer inriktning för sitt framtida yrkesliv. Vad kommer först, handlar det om att de riktar in sig mot ett speciellt yrke, eller är det en särskild skola eller väljer de först program eller inriktning.

Här finns självklart stora individuella skillnader och för vissa yrken är utbildningsvägen tydligare än för andra. För skolor som har en tydlig idrottsprofil eller liknande kan det vara profilen som eleven väljer efter. Först därefter kommer funderingarna på vilket program hen vill läsa.

Det var ganska stor variation på vad eleverna tyckte om det här. I en grupp var alla överens om att programmet är viktigast. Medan en annan grupp tycker att det är det framtida yrket som betyder mest. I en av kommunerna finns en tongivande industri och det var tydligt att många av eleverna relaterade sitt gymnasieval utifrån ett framtida yrkesliv i anslutning till industrin. I denna grupp uppgav alla utom en att det var det framtida yrket som var viktigast för valet av gymnasieutbildning. Eleverna i denna grupp ville utbilda sig för att bo kvar i kommunen och hoppades få arbeta i den industri som fanns på orten. Utbildningsvalen inom gruppen syftade till olika yrkesområden men som hade koppling till industrin. En av eleverna i denna grupp sa att han kanske skulle ha valt Barn och fritidsprogrammet om han hade bott på en annan ort men att han nu valde ett program som skulle ge honom ett arbete på industrin. Med tanke på att de yrken som Barn och fritidsprogrammet leder fram till finns på nästan alla orter är det anmärkningsvärt att det var platsen som var utslagsgivande i denna elevs val.

I en rapport från Skolverket görs jämförelser över hur olika typer av orter ger olika förutsättningar för elevernas gymnasieval. Tillgång till arbete på hemorten är en sådan variabel som har betydelse.²¹ En annan är om det finns en tradition av att stanna kvar i hemkommunen eller flytta hemifrån i samband med gymnasievalet. Bland eleverna i denna undersökning var det endast en som skulle flytta hemifrån i samband med gymnasiet.

De flesta som har svårt att bestämma sig för vilken utbildning de ska välja, väljer mellan liknande program, antingen yrkesförberedande eller högskoleförberedande. Vilka dörrar som anses öppna kan ha med sambandet mellan förälders utbildningsbakgrund och elevens val att göra. Det handlar i stort om marginella skillnader, eleven tvekar mellan att välja Fordon eller Byggprogrammet, estetiska programmet med bild- eller med fotoinriktning, Samhällsprogrammet eller det Ekonomiska programmet. Utbildningsvalen verkar befästa de sociokulturella aspekterna och bekräftar elevernas klassbakgrund. I förhållande till Skånes framtida behovsyrken har dessa val förmodligen inte särskilt stor betydelse för kompetensförsörjningen.

Var valet svårt? Vad var svårt?

Gymnasievalet upplevs av många som stort och svårt. Det är många frågor som elever har att ta ställning till i valet av program och skola: programinnehåll, framtida arbetsmöjligheter, pendlingsavstånd och även självidentitet. I en undersökning från Skolverket tar flera av

---

²¹ Skolverket 2013

eleverna upp att gymnasievalet känns som ett livsavgörande beslut.²² I den här undersökningen uttrycks inte lika starka känslor kring valet, eventuellt kan detta kopplas till att eleverna ser sig som konsumenter på gymnasimarknaden. Om inte skolan/programmet lever upp till förväntningarna kan de byta ”leverantör”. Osäkerheten kring valet är starkast hos de elever som inte vet vad de vill arbeta med. Här blir valmöjligheterna oöverskådliga och eleverna går runt med en känsla av att de valt fel. Andra elever har tidigt bestämt sig för ett yrke eller en bana och håller fast vid den:

Fokusgrupp D:

Jessica: Jag har alltid velat hålla på med yngre barn så det var ju ett lätt val. (Tjej, valt Barn och fritid)

Johan: Det var lätt i början men nu vill jag nog ändra mina val. Så just nu är det jättesvårt. För jag vet ju inte vad jag vill bli i framtiden. Jag vet inte om jag vill hålla på med samhälle och ekonomi eller om jag vill det mer naturvetenskapliga. Så jag vet inte vad jag ska välja, så just nu är jag väldigt velig. (Kille, valt Ekonomi)

En annan sak som skapar mycket ambivalens är andra- och tredjehandsvalet. Flera ungdomar uppger att de funderar på att byta plats på dessa, då handlar det ofta om att de har valt olika program och ibland olika skolor, att en till exempel vill gå Ekonomi på skola A men Samhälle på skola B. De som har bestämt sig sedan länge eller har ett drömyrke gör själva valet tidigt, medan den stora grupp som är osäkra gör valet sent och ändrar sig oftare. Majoriteten verkar göra valet sent.

Ett hägrande arbetsliv: Skola, program eller framtida yrke?

Att få ett arbete i framtiden är en viktig del för eleverna oavsett om de väljer ett yrkesinriktat- eller ett studieförberedande program. För några som väljer teoretiskt program verkar det vara ett sätt att skjuta beslutet om yrkesval på framtiden.

Intervjuare: Tänkte ni på era framtida möjligheter till jobb när ni valde utbildning?

Alla: Ja

Intervjuare: Var det något som var viktigt?

Fatima: ja, alltså jag är inte helt säker på vad jag vill bli, jag vill jobba inom sjukvården och då måste man gå naturprogrammet så jag har liksom tre år på mig att bestämma mig. Och eftersom man får så bred utbildning så kan man välja mellan olika saker. Jag vet ju inte exakt vilken nu. (Flicka som valt natur)

---

²² Skolverket 2013:84

Patrik: för mig var det mest att jag vill jobba med scen, på scen bakom scen nånting som har med teater sång dans och sånt att göra. Men om jag inte lyckas med det så finns det fortfarande en backup i och med att jag får samhällsutbildningen i estetprogrammet. Och då kan jag bara ta ett tekniskt basår och plugga vidare nått tekniskt om jag inte kommer in på någon estethögskola. (Pojke som valt estetisk)

Rickard: ja eftersom jag inte vet vad jag vill bli så. Jag pendlar mellan ekonomi och natur för jag vill helst ha en så bred utbildning som möjligt så att jag kan bli det jag vill sen. (Pojke valt ekonomi)

I fokusintervjuerna är det tydligt att ungdomarna är väl införstådda med att det kan vara en kamp att komma ut på arbetsmarknaden. Att välja ett yrkesförberedande program kan vara en strategi för att få jobb först och kunna välja att utbilda sig mer specifikt senare om det skulle behövas, men det var bara en eller två som hade denna strategi. De flesta osäkra väljer ett studieförberedande program, här är ett representativt urval av de som väljer för att ha flera valmöjligheter senare:

Hatitze: Innan ville jag inte ta Ekonomi, jag tänkte mer på sjuksköterska. Men nu veckan innan deadline valde jag Ekonomi för det finns fler jobb av sånt jag tycker om. (Flicka valt Ekonomi, grupp C)

Nilla: jag tänkte först ta Samhälle och sen tänkte jag att jag tar vård och omsorg för då kan jag plugga vidare senare. (Flicka valt Vård och Omsorg, grupp E)

Carl: innan ville jag bli polis och gå på polisskolan. Men så sa en polis att man kan gå vilken inriktning som helst för det är senare man går polisskolan efter och då kan jag göra det sen. (Pojke valt Samhälle, grupp B)

Holger: jag vet inte vad jag vill så jag valde det jag vill just nu. (Pojke valt Ekonomi, grupp A)

Det finns också de som aktivt väljer en utbildning som ska göra det lättare att få ett arbete i framtiden:

Charlie: Jag tänkte välja Teater men sen valde jag programmering. När jag var liten gillade jag att skådespela med mina vänner och så. Vissa youtubers de utbildar sig [inom scenkonst] och andra inte. Så jag tänker mer att jag kan ha det som hobby. (Kille valt Teknik, grupp E)

Daniel: Många idag vill ju inte smutsa ner sig. Många vill ju ha kontorsjobb. Så därför vet man ju om att man tar nått sånt så är man så gott som garanterad jobb. Så därför är det också en ganska säker framtid. (Kille valt Fordon, grupp D)

Detta går i linje med de generationsundersökningar som gjorts av bland annat Kairos Future och Ungdomsbarometern som visar tendenser till att denna generation vill ha trygghet och

stabilitet.²³ Men här fanns stora skillnader mellan grupperna, möjligen kan det finnas en liten övervikt för att personer från mindre orter prioriterar arbete högre, men denna undersökning har för få deltagare för att det ska kunna anses fastställt. Utdrag ur grupp A:

Intervjuare: Vilken betydelse har möjligheten att få ett arbete snabbt efter gymnasiet/högskolan för ditt val av program?

Patrik: jag tror inte att det har så stor betydelse för då skulle jag nog inte gå musikalprogrammet. Det är inte många jobb som finns inom den delen. Men då får man bara se till att jobba hårdare och bli bättre.

Fatima: jag tycker nästan samma sak, bättre att vänta

Patrik: ja, bättre att få ett bra jobb än att bara vilja ha ett

Fatima: ja det är bättre att ha bra erfarenheter än att bara få ett snabbt

Patrik: ja sen så det finns ju fortfarande småjobb som man får innan

Fatima: ja

Patrik: det hjälper alltid att bygga upp

Annika: ja jag känner samma.

Intervjuare: Rätt jobb är viktigare än ett jobb?

Annika: Ja precis. (får medhåll av de andra) Men det är fortfarande viktigt att ha något som man har gjort innan som man kan ha på sitt cv och sånt.

Jesper: ja man måste ha lite jobberfarenheter men, ja.

Holger: ja jag håller med dem, även om det tar lite längre tid.

I den här gruppen är eleverna överens om att de vill ha ett jobb, men att det ska vara rätt sorts jobb. Det är också tydligt att det handlar om ett individuellt val. Detta är ett tydligt ideal. Ungdomarna vill vara tydliga med att de valt själva utan att påverkas av vad till exempel vänner har valt, vad föräldrarna tycker och liknande. Ingen av dem uppger att lärare eller andra vuxna i skolan har haft åsikter eller kommit med råd om deras utbildningsval. Däremot kan tränare eller lärare på kulturskolor uppmuntrat dem att söka en specialskola med en viss inriktning. Troligtvis har eleverna livet igenom fått kommentarer och uppmuntran från sin omgivning, men det är inget de nämner som har påverkat dem i valet. Detta händer tidigt under livet och är en så vanlig del av socialiseringen att den blir osynlig för eleverna.

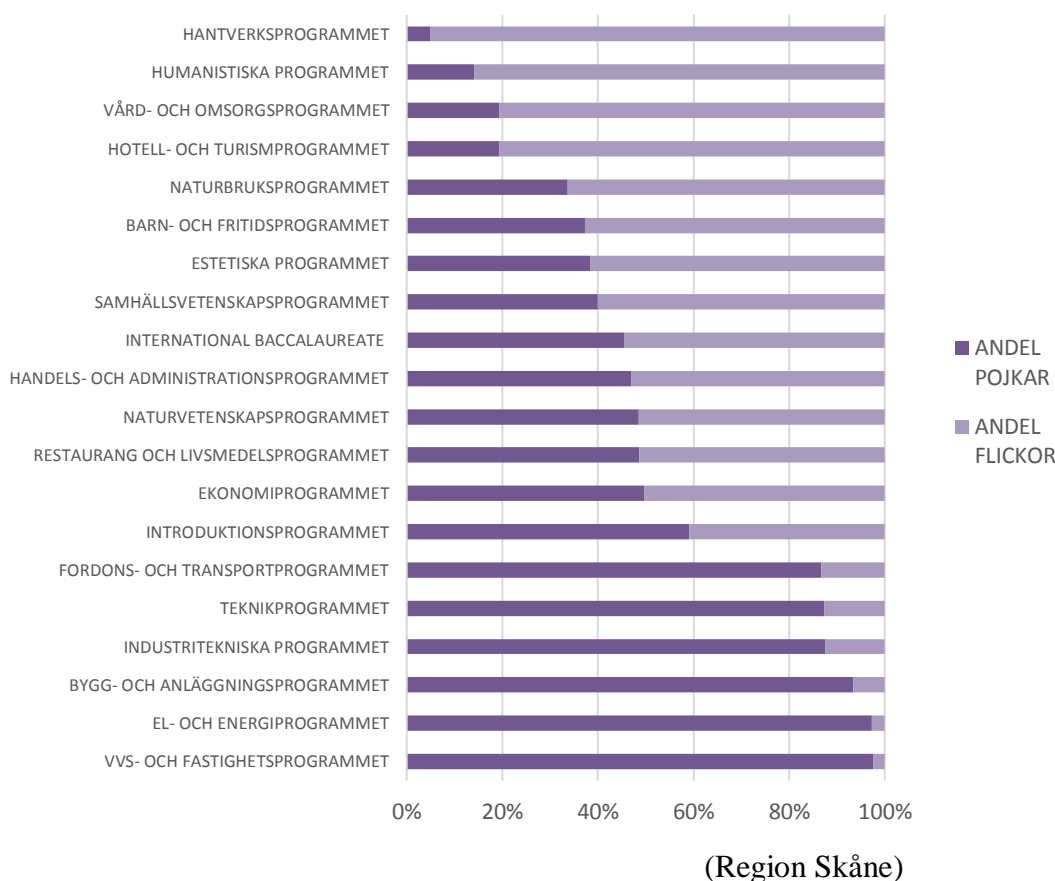
²³ Kairos Future.se 2017-08-16

Identitet

Kön

En undersökning av könsfördelningen på gymnasieprogrammen i Skåne som Winnet Skåne tagit fram visar att majoriteten av gymnasieprogrammen är könsmärkta. Alltså att över 60 % av

eleverna är av samma kön och att programmet leder till ett könskodat yrke. Bland gymnasietjeerna var det en majoritet, 64 %, som läste på ett kvinnodominerat program och bland gymnasiekillarna var det 46 % som läste på ett mansdominerat program. De yrkesförberedande programmen har en ojämnare könsfördelning än de studieförberedande och programmen är generellt sett antingen starkt kvinno- eller mansdominerade.

I tidigare forskning kring barns syn på framtida yrke har observerats att barn på frågan om vilket yrke de vill ha som vuxna svarar med olika yrken när de tillfrågats om vilket yrke de skulle välja om de hade haft ett annat kön.²⁴ Vi ville undersöka om denna syn på yrken som könade även fanns hos de äldre ungdomarna i denna undersökning och därför ställdes frågan ”vilken utbildning tror du att du hade valt om du hade haft ett annat kön?”

²⁴ Heikkilä 2015 Lärande och jämställdhet i förskola och skola. Stockholm. Liber.

Patrik: fortfarande det här. (kille, som valt dans och musikal)

Fatima: Ja könet spelar väl ingen roll. (tjej som valt Natur)

Holger: Jag vet inte, jag tror det här men jag vet inte (kille som valt ekonomi, osäker på om han valt rätt)

Jesper: Jag vet inte. jag vet inte om jag hade varit bilintresserad då men... (kille som valt Tävlingsmekanik)

Majoriteten svarade att de hade valt samma eller trodde att de hade valt samma utbildning. Bland de som hade valt en tydligt könskodad utbildning (fordon, eller liknande) var det vanligare med svar som visade en större osäkerhet kring om de hade valt samma program. En flicka som har valt vård och omsorgsprogrammet säger att om hon var kille skulle hon ha valt Fordon istället. Hon förklarar skillnaden mellan det hon valt nu och det hon tror att hon hade valt om hon hade haft ett annat kön så här:

Intervjuare: Du sa att du hade valt Fordon istället, varför tror du att du hade valt det?

Nilla: För det verkar ändå rätt lätt och på vissa skolor får du gratis körkort och på vissa skolor får du lastbilskörkort.

Intervjuare: Men nu vill du inte välja det?

Nilla: Nä

Intervjuare: För att?

Nilla: Jag tycker inte det passar mig.

Nilla menar alltså att hon inte tycker att Fordonsutbildningen passar henne men att hon ändå hade valt den om hon haft ett annat kön för att den innebär vissa fördelar jämfört med det program som hon valt nu. Föreställningar om att ens kön påverkar vad man har för intressen kommer fram i de flesta av dessa exempel.

I dessa fall verkar valet av gymnasieprogram vara tätt sammanflätat med föreställningar om att vissa yrken/program passar bättre för vissa kön. Att det snarare handlar om normativitet än en egen önskan. Könskådningen är starkare på de flesta av de yrkesförberedande programmen. Det kan vara en förklaring till att de elever som är osäkra på vad de ska välja, eller inte är så studiemotiverade, tenderar att välja mer i enlighet med rådande kösnormer. Men även elever som valt studieförberedande program påpekade att de valt annorlunda om de haft ett annat kön:

Intervjuare: Vilken utbildning tror du att du hade valt om du hade haft ett annat kön?

Karin: Hade jag haft ett annat kön så hade jag gått ekonomi. Jag vet inte varför men det känns bara som en häftig grej för en kille att gå. Jag ser mig själv lite som Andreas som kille! (skrattar). (tjej som valt Samhälle på en skola med

fotbollsprofil. Andreas som hon refererar till deltar i fokusgruppen, han har valt Ekonomi på en skola som har hockeyprofil)

Intervjuare: Hade du då spelat hockey istället för fotboll också?

Karin: Ja, jag tror faktiskt det!

Intervjuare: Men varför vill du inte gå ekonomi nu då?

Karin: För jag är ingen ekonomitjej. (skratt) Jag tycker inte det är kul med ekonomi.

Karin menar att hon inte är någon ”ekonomitjej”, att det är en särskild typ av tjej som läser ekonomi fördes även fram vid ett annat tillfälle av en annan elev. Ekonomi anses vara ett program som kan passa fler olika typer av killar men att du behöver vara en särskild sorts tjej för att trivas och passa in där. Diskussionen är intressant eftersom den åskådliggör att kön och genus inte bara är en enkel variabel utan att olika typer av femininitet kopplas till olika typer av gymnasieprogram.

Om man jämför detta med Nillas resonemang ovan ser vi att medan Nilla menar att hennes intresse skiljer sig från vilka intressen hon skulle haft med ett annat kön (vilket är det vanligaste argumentet bland alla eleverna som tror att de hade valt annorlunda), innebär Karins tankegång även funderingar kring olika typer av femininitet. Det handlar inte enbart om att hon tror att hon skulle haft andra intressen ”som kille” utan att hon även skulle gestalta en typ av maskulinitet som fungerar på ekonomiprogrammet, vilket hon inte anser att den femininitet hon representerar gör: ”jag är ingen ekonomitjej” säger hon. I den här fokusgruppen var det flera av eleverna som sa att de skulle valt ett annat program om de hade ett annat kön. Ytterligare ett perspektiv kommer fram genom Olofs funderingar:

Olof: Hade jag varit tjej så hade jag gått Natur. (kille som valt elprogrammet)

Övriga: Varför det!

Olof: För då hade jag haft mer disciplin för att plugga och sånt.

Intervjuare: Hade du velat gå natur nu om du hade haft mer disciplin?

Olof: Ja. Jag pallar inte så mycket. Inte just nu.

Hans uttalanden kan ses som en bekräftelse av den forskning som menar att det finns en ”antiplugg-kultur” bland killar.²⁵ Han tror att förutsättningarna för honom själv i grundskolan skulle vara annorlunda om han varit tjej, att han då skulle varit mer studiemotiverad och disciplinerad.

I den här gruppen var eleverna klasskamrater, och de övriga blev väldigt förvånade över hans önskan att egentligen läsa Naturprogrammet. Olof menar att han inte orkar läsa på ett teoretiskt program men att det hade varit annorlunda om han varit tjej. Det är tydligt att klasskamraterna inte heller såg honom som en ”naturelev”. I hans fall handlar det alltså både om han själv skulle vara annorlunda som tjej, men också att förutsättningarna skulle vara bättre för honom att klara av skolan då. Att prestera bra i skolan och uppnå höga studieresultat kodas i vissa grupper som kvinnligt vilket antas ligga till grund för en antipluggkultur bland pojkar.²⁶

²⁵ SOU 2015: 86 Mål och myndighet. En effektiv styrning av jämställdhetspolitiken; Högdin 2007 Utbildning på (o)lika villkor – om kön och etnisk bakgrund i grundskolan. Institutionen för socialt arbete Stockholms universitet

²⁶ SOU 2015:86

Men forskning visar att antipluggkulturen till stor del handlar om klass: även flickor med arbetarklassbakgrund befinner sig i en antipluggkultur medan pojkar vars föräldrar är högutbildade inte omfattas. Kön är dock en egen påverkansfaktor, oavsett socioekonomisk bakgrund, där gruppen killar ständigt underpresterar i förhållande till gruppen tjejer.²⁷

Andra parametrar än kön, som socioekonomisk och svensk eller utländsk bakgrund, är således avgörande för elevernas studieresultat.²⁸ Elever med föräldrar som har en högre utbildningsnivå presterar generellt sett bättre i skolan.²⁹ I den här undersökningen har det inte funnits utrymme att gå djupare in på hur elevernas föräldrars yrke eller utbildning påverkat deras val men ibland kom det upp spontant i intervjuerna.

Ingen av ungdomarna i fokusgrupperna verkade tycka att frågan om ifall de hade valt en annan utbildning om de haft ett annat kön var konstig, vilket är intressant då det visar att föreställningar om utbildningar som könade är en allmänt vedertagen uppfattning hos ungdomarna. Den här studien bekräftar att föreställningar om kön och genus har starka kopplingar till vad som ses som möjligt framtida yrkesliv och påverkar därmed även elevernas val – både aktivt och undermedvetet.

Att passa in och vara sig själv

Eleverna fick även diskutera om det hade någon betydelse för dem att skolan har många elever som har liknande bakgrund, stil eller grupp tillhörighet som de själva. De flesta tycker inte att det är så viktigt. Däremot påtalar de att det är roligt om man delar samma intressen, att det gör att man lättare kommer i kontakt med andra människor:

”Jag tänker att om det är fler som pratar samma språk som dig så blir det också lättare att få bättre kontakt med dem” (Fatima, grupp A)

När frågan ställs på ett litet annorlunda sätt blir svaren annorlunda. De flesta i fokusintervjuerna tyckte att det var viktigt att ”kunna känna sig bekväm med att vara sig själv eller passa in” både för val av program och för val av skola. Detta benämns som ”självklart”.

Therese: Om man inte passar in så trivs man inte

Carl: ja precis

Malinda: och det kommer i så fall leda till att du byter skola, du kommer inte vilja gå där.

Therese: ja och då påverkar det dina studier också.

Att passa in och kunna vara sig själv länkas till måendet som länkas till studieresultat. I grundskolan går de flesta elever i klasser med elever som har olika ambitiösa mål och elever med olika förutsättningar. De förväntar sig att gymnasiet ska innebära mer jämlika klasser vad det gäller studieambition och intressen. Det här har stor betydelse när de väljer skola. En del

²⁷ Björnsson 2005 Kön och skolframgång: tolkningar och perspektiv. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling

²⁸ Heikkilä 2015

²⁹ SOU 2015:86

elever väljer aktivt skola för att slippa en annan typ av elever. Eleverna påtalar också att det finns skolor där det är lite mer pressande – att man ska vara som alla andra för att passa in där.

Intervjuare: Finns det andra faktorer som spelar roll tycker ni?

Tobias: Ja vissa linjer. Man kan ju se på vissa linjer, man kan ju kolla på vissa personer och tänka ”ja han kommer ju inte gå den linjen till exempel.

Intervjuare: Vilka linjer gäller det?

Tobias: Jag vet inte riktigt hur jag ska förklara det. Men om man kommer från ”landet” typ. Då är det ofta att man väljer lantbruk eller fordon eller något sånt. Något som man gör på fritiden liksom. (*De övriga håller med.*)

Skolor som arbetar aktivt för att läromiljön ska uppfattas präglad av öppenhet anses mer attraktiva. Det är viktigare att skolorna arbetar för att potentiella eleverna ska känna att de ”passar in” än för konformitet.

Minoritetsperspektiv – ett exempel

När frågan ställdes om vilken skola eller utbildning som var bäst för elever som identifierade sig som heterosexuella, respektive hbtq+, var det vanligt att fokusgruppsdeltagarna uttryckte att de tyckte frågan var konstig. Flera elever var osäkra på vad ordet ”heterosexuell” betyder. Det vanligaste svaret var att de inte hade ”någon aning” om vilken skola som hade bäst eller sämst rykte för heterosexuella eller hbtq+ ungdom.

Bland enkätsvaren som besvarades av hbtq+ ungdomarna är det däremot tydligt att skolans hbtq-rykte är av stor vikt när dessa elever gör sitt utbildningsval. Ungefär hälften har svarat att skolans hbtq-rykte har haft avgörande betydelse för deras utbildningsval. De skolor som har bäst rykte enligt ungdomarna i enkäten är Malmö Latinskola (6), Spyken i Lund (3) Bladins International (1) och Bryggeriet (1). Skolorna som anses sämst för hbtq+ unga är Procivitas (6), Jensens (1), Borgarskolan (1) och privatskolor (1). En person har svarat att själva programmets hbtq+ rykte har haft avgörande betydelse för dennes gymnasieprogram och det gällde i detta fall det humanistiska programmet.

Detta visar att skolans rykte har stor betydelse, utifrån vad som är relevant för den enskilda eleven i dennes liv och identitetsskapande i valsituationen. Detta kan troligen översättas även till andra grupper av unga.

Personalen på Habitat Q har berättat att de ungdomar som besöker fritidsgården kommer från hela Skåne. Några har så lång resväg så de endast hinner vara med en kort stund på träffarna innan de behöver resa tillbaka till hemorten igen. Jag finner det därför troligt att gymnasieskolornas rykte när det gäller öppenhet för hbtq+ är en viktig del av dessa ungas gymnasieval. Skolor som tydligt arbetar med sin likabehandling och kommunicerar detta upplevs som mer lockande.

Ortens betydelse:

Även den regionala och lokala kontexten har betydelse för gymnasievalet. Vilket utbud det finns i olika kommuner spelar roll men också vilken status olika utbildningar erhåller. Hur andra på orten traditionellt har gjort är också påverkansfaktorer för om eleverna väljer att fortsätta gymnasieutbildningen i sin hemkommun eller söker till en annan ort.³⁰ ”Tidigare studier av arbets- och skolpendling visar att restid, tillgängliga färdmedel och ekonomiska incitament (till exempel subventionering av resekostnader) är av stor betydelse”.³¹ Andelen elever som går i skola i en annan kommun än hemkommunen, så kallad skolpendling, har ökat kontinuerligt under en längre tid och uppgick läsåret 2012/13 till 33 procent för Sverige som helhet.³²

Skåne har en regional gymnasiemarknad vilket innebär att många skolor/kommuner konkurrerar om samma elever. I undersökning av liknande regioner har man sett att elevernas valmöjligheter är beroende av kommunikationsmöjligheterna. Det handlar inte endast om det faktiska pendlingsavståndet utan även om infrastrukturens utbyggnad, till exempel om det är buss- eller tågförbindelser som sammanbinder två orter. För de flesta eleverna är dock kommunikationerna inget avgörande hinder. För ungdomar som bor i marknadsområdets periferi kan valmöjligheten dock vara begränsad till att välja mellan den lokala gymnasieskolans utbud, eller att pendla eller flytta.³³

Intervjuare: Skolans läge, hade det betydelse?

Fatima: man vill ha så nära som möjligt, självklart, för det är bara jobbigt om det ligger långt bort. Jag ville ha ett gymnasium i [hemorten] inte utanför för det är jobbigt för mig att pendla varje dag. Hade det varit universitet hade jag kanske tänkt annorlunda men inte gymnasium. Så länge [hemorten] är en liten stad så spelar det inte så stor roll var i stan det ligger för man kommer ändå kunna åka dit. (Tjej, utbildning i hemkommunen)

Patrik: ja hade det funnits en skola i [hemorten] med samma inriktning och samma kvalitet så hade jag valt den direkt men det finns bara i Lund. Så därför valde jag det. (kille, utpendlare)

Annika: ja den är ändå ganska nära så... Jag hade kunnat välja i Jönköping eller så men jag vill ändå gå här nära.

I den här studien är det få av ungdomarna som är beredda att göra ett gymnasieval som innebär att de behöver flytta hemifrån. Tidigare studier har visat att på vissa orter är det tradition att flytta hemifrån i samband med att de börjar gymnasiet.³⁴ En sådan kultur verkar inte föreligga i den skånska kontexten vilket kan bero på pendlingsmöjligheterna. Elever berättar istället att de valt bort utbildningar som ligger så långt bort att de skulle tvingas flytta från familjen. Eleverna tillfrågades om de trodde att de hade valt annorlunda om de hade bott på en annan plats, en mindre/större ort eller i en annan stadsdel. I de flesta fall menar de att som bor i mindre

³⁰ Sandell 2007; Lidegran 2009; Skolverket 2013

³¹ Skolverket 2013:22

³² Skolverket 2013:23

³³ Skolverket 2013

³⁴ Skolverket 2013

orter att de hade valt en skola i en större stad om de hade bott där. Eleverna i större städer hävdar oftare att de inte ”orkar pendla”. På de mindre orterna handlar det även om hur nära de har till kollektivtrafiken.

”jag bor nära busstationen så jag tar mig lätt till både Lund och Kristianstad. Det var en skola som jag egentligen hade velat gå men det tog två timmar att ta mig dit så den uteslöt jag snabbt.” (tjej, grupp B)

I en annan grupp var det en elev som menade att om man bor i en stad så kanske man väljer ett lättare program istället för att det finns andra saker som pockar på ens uppmärksamhet. Att det större utbudet av aktiviteter på fritiden gör att studierna blir mindre attraktiva. Det här avspeglar snarare fördomar än hur elever i större städer rent faktiskt väljer. En elev tar även upp platsens betydelse i förhållande till framtida arbetsmöjligheter:

”Du har ju jobb här direkt. Det vet jag inte om man har där. Då hade jag kanske valt Barn och fritid, Ekonomi eller nått istället för El, beroende på arbetsmöjligheter.” (kille, fokusgrupp E)

Denna undersökning tyder på att ungdomar är lite mer benägna att välja utifrån chanserna på arbetsmarknaden än vad tidigare undersökningar gör gällande.

Sammanfattning och slutsatser

I den här studien har ungas uppfattningar om sitt val till gymnasiet analyserats utifrån jämställdhets- och intersektionalitetsperspektiv. En del av uppdraget har varit att undersöka om och hur eleverna använder katalogen ”Mitt Gymnasieval”, hemsidan ”Skånegy.se” och andra informationskanaler. Den andra delen en fördjupad målgruppsanalys som undersöker elevernas funderingar kring sitt val och påverkansfaktorer. Uppdraget har utförts utifrån sex fokusgruppsintervjuer med niondeklassare och en enkät till en mindre grupp unga som identifierar sig som hbtq+.

Sammanfattning informationssökning

Denna studie visar att eleverna tycker att katalogen ”**Mitt gymnasieval**” är bra. Eleverna uppskattar katalogen, men verkar inte ha använt sig jättemycket av den. De använder katalogen och skånegy.se för att hitta information, men saknar uppgifter om meritpoäng. De vill ha information från flera olika kanaler och komplettera med personliga möten. Eleverna litat mer på den bild de får av skolor och utbildningen från andra elever, genom att besöka skolor på öppet hus och skugga en elev. De använder inte sociala medier för informationssökning i särskilt hög utsträckning, utan mer för fakta inhämtning om meritpoäng, datum och liknande. **Studie- och yrkesvägledaren** är viktig som guide.

Andra gymnasister

Eleverna anser inte att **kamraternas val** betyder så mycket för deras eget gymnasieval. De gör inte så kallade ”kompisval”, i så fall är det tydligare att eleverna väljer skola snarare för att lära känna nya kamrater. Däremot är äldre **vänner, syskon och kusiner** viktiga för att skaffa sig information om hur det är på olika skolor, klimatet bland eleverna, själva utbildningen och så vidare. Bland eleverna som svarat på enkäten på Habitat Q är däremot ”kompisar som också valt just den skolan eller som redan går där” ett av de vanligaste skälen som uppges ha haft avgörande betydelse för gymnasievalet. Detta tyder på att **trygghet** i form av till exempel vänner som kan stärka upp ens känsla av inkludering, kan vara extra viktig för elever som tillhör en minoritetsgrupp. Detta samband borde undersökas djupare.

Sammanfattning påverkansfaktorer vid valet

Denna undersökning visar att eleverna främst väljer utbildning efter utbildningens innehåll eller yrket den leder till. För de flesta elever är valet av skola sekundärt men är en viktig del av gymnasievalet i inte minst ur ett identitetsperspektiv. Eleverna räknar med att de ska hitta andra elever med samma intressen på gymnasieprogrammet. Valet av skola blir därför viktigt för att markera sin gruppstillhörighet, olika skolor har olika stilar.

Skolans rykte och identitet

När det gäller **valet av skola** handlar det både om att skaffa sig en känsla för stämningen på skolan och om utbildningen som sådan. Eleverna verkar räkna in både relationella aspekter, som hur andra elever på den tilltänkta skolan är, som utbildningsmässiga aspekter som till exempel lärarnas undervisningsteknik när de gör sina val. För detta upplevs verksamheterna

öppet hus och att ”**skugga en elev**” värdefulla för att kunna göra rätt val. **Skolans rykte** och image är av stor betydelse, särskilt den delen av skolans varumärke som skapas av elever som går eller har gått på skolan och andra ungdomar i gymnasieåldern. Skolorna kan själva göra mycket för att få ett bra rykte när det gäller sin image av öppenhet, acceptans och inkludering. En djupare undersökning av sambandet mellan hur personer ur minoriteter väljer gymnasium och skolors inkluderingsarbete kan vara en bra början för att undersöka detta vidare.

Storstad, småstad landsbygd

I denna undersökning har eleverna valt att både studera på den skola som ligger närmast och skolor som kräver pendling. Att kunna gå på den utbildning som eleven vill verkar väga tyngre än att slippa pendla i de flesta fall. Detta gäller både eleverna i småstad och i landsbygdskommunerna. För eleverna på landsbygden innebär valet av gymnasieutbildning på ett sätt även val av studieort och pendlingsväg. Eleverna i de större städerna pratar mer om valmöjligheterna inom staden, men även där förekommer att elever väljer utpendling.

Arbetsmarknaden

En del av eleverna har en tydlig bild av vad de vill **arbeta med i framtiden** och gör sina val av utbildning i den riktningen. Det gäller såväl dem som väljer högskoleförberedande program som de som väljer yrkesprogram, de väljer inom dessa kategorier. I fokusintervjuerna är det tydligt att ungdomarna är väl införstådda med att det kan vara en kamp att komma ut på arbetsmarknaden och många har vägt in arbetsmarknaden i sina val. Men det är stora skillnader mellan de olika ungdomarna och det verkar handla om både pendlingsmöjligheter, arbetsmöjligheter på hemorten och intressen. För några av eleverna som valt ett teoretiskt program är detta ett sätt att skjuta upp beslutet om yrkesval till framtiden.

Betyg

Tidigare undersökningar visar att elevernas **betyg** har stor betydelse för gymnasievalet. Detta har inte alls varit framträdande i dessa intervjuer. Däremot framkommer att de som har höga betyg har känslan av att de bör använda dem till att söka till utbildningar som det är svårare att komma in på. Elevernas önskan om tydligare meritpoäng i de kanaler där de kan hitta information om gymnasievalet tyder också på att betygen betyder mer än vad intervjuerna gör gällande.

Föräldrar och socialgrupp

Tidigare forskning visar att föräldrarnas utbildningsnivå och socialgrupp har stor betydelse för elevernas val. I denna undersökning har detta samband inte kunnat undersökas tillfredsställande. Elevernas berättelser visar att **föräldrar** kan ha olika betydelse för deras gymnasieval. En del föräldrar överlämnar gymnasievalet helt och hållet till sina barn, andra ger råd, ytterligare andra är mycket aktiva och engagerade och kan ha mycket åsikter om sina barns val. Föräldrars påverkan kan även ske mer indirekt genom deras förväntningar, deras egen utbildningsbakgrund och yrke samt deras syn på utbildning och framtida arbetsmöjligheter. Ett återkommande mönster i denna undersökning är att många föräldrar vill att barnen ska ha en trygghet i form av framtida jobb- och utbildningsmöjligheter. Det finns också en stor grupp vars föräldrar tycker

att det viktigaste är att barnet känner att gymnasievalet är dennes eget val, och något som eleven själv vill göra.

Branscher

Genom att **branscher** arbetar aktivt med sin egen profilering och bemötande kan de nå nya grupper av ungdomar som kan bli potentiella framtida medarbetare. När ett yrke framställs i positiva eller negativa ordalag tar eleverna till sig det. Särskilt när informationen kommer från någon som de litar på. Mer information från branscher som behöver arbetskraft kan säkert hjälpa, men det gäller också att arbetsplatser själva eftersträvar ett gott arbetsklimate och rykte för att locka unga. Det könssegregerade gymnasievalet visar att normer och föreställningar kopplade till kön har stor inverkan på människors yrkesliv. Forskning tyder på att yrken med stark **könsmärkning** har sämre rykte när det gäller arbetsmiljö och riskerar att skrämja bort både överrepresenterade och, framförallt, underrepresenterade grupper.³⁵

En nyckel till att stärka behovsyrkenas ställning och minska könssegregeringen är därför att arbeta direkt med denna målgrupp. Stoppa reproducering av negativa normer och ökade insatser på inkluderingsidan kan ge goda effekter.

Att kunna passa in

Eleverna förväntar sig att gymnasievalet ska innebära en social skiktning, där de hamnar bland likasinnade. Generellt sett vill eleverna gå på skolor som har ett rykte de kan identifiera sig med. Olika rykten har olika betydelser för olika grupper, som ett exempel vill ambitiösa elever med höga krav på sig själv gå på skolor med andra studiemotiverade elever, gärna där det är svårt att komma in.

Eleverna gör även en koppling mellan måendet och att passa in, att gymnasiet även är ett socialt sammanhang och att det är viktigt för ens studier att gå på en skola som har ett gott socialt klimat.

Kön

Den här studien bekräftar att föreställningar om kön och genus har starka kopplingar till vad som ses som möjligt framtida yrkesliv och påverkar därmed även elevernas val – både aktivt och undermedvetet. Även om en större grupp av eleverna menar att deras kön inte spelar någon roll för deras utbildningsval, är det nästan en tredjedel av de intervjuade eleverna som säger att de skulle ha valt en annan utbildning om de haft ett annat kön. I de manligt kodade yrkesförberedande programmen trodde nästan alla att de skulle valt ett annat program om de haft ett annat kön. Könsidentitet och utbildningsval kopplar eleverna till intressen, studiemotivation och förutsättningar i skolan, samt till olika gestaltningar av femininitet.

Eftersom normer kring **kön** och yrken är så starka är det bra att stärka **studie- och yrkesvägledarna** i deras normkritiska perspektiv. Det är bra om dessa insatser kan göras tidigare och kontinuerligt genom hela grundskolan.

---

³⁵ Winnet Skåne 2017

Ett vidlyftigt förslag från författaren

Av de elever som inte vet vad de vill arbeta med i framtiden väljer många ett studieförberedande program. Efter tolv år i skolan är det många elever som är rejält skoltrötta, fortfarande inte vet vad de vill arbeta med, och som inte heller har någon utbildning som är gångbar på arbetsmarknaden. I nuvarande system kan elever på de yrkesförberedande programmen läsa till ämnen för att få högskolebehörighet. Detta innebär en extra studiebelastning som inte de elever som valt ett yrkesprogram för att de inte orkar eller kan läsa ett studieförberedande klarar.

Högskoleförberedande program har högre status och fler elever som söker sig dit. På utbildningarna finns även fler elever som klarar ett högt studietempo. Ett normkritiskt förslag skulle vara att även ta fram praktiska tillvalskurser för de elever som studerar på studieförberedande program. Dessa elever skulle både kunna hitta motivation och förmåga. Studiestarka elever skulle i så fall kunna gå ett högstatusprogram (som natur) men även läsa tillvalskurser som gör att eleven kan arbeta i något av bristyrkena direkt efter gymnasiet.

Precis som vissa skolor har lockat med datorer och högskolepoäng på vissa delar av utbildningen skulle detta kunna locka t.ex. de som vill bli läkare att under gymnasieutbildningen på Naturprogram även få en undersköterskeutbildning som kan ge jobb direkt efter gymnasiet om eleven vill ta ett sabbatsår för att känna på vårdyrket innan den går vidare och för att bidra till kompetensförsörjningen. Liknande system finns med ett extra år för att till exempel bli gymnasieingenjör.

Det här skulle med fördel även kunna tillämpas inom gymnasieprogram som vi vet leder till yrken med hög arbetslöshet som t.ex. estetiska programmet. De flesta kulturarbetare behöver ha ett annat arbete bredvid under etableringsfasen. Ett system som skulle kunna ge spännande möjligheter till utveckling av både branscher och branschövergripande samarbeten. Estetiska programmet med komplettering Vård, eller Ekonomi med tillval barn och fritid till exempel.

Referenser:

- Appelberg & Alldén 2016 Gymnasierapporten vinter 2016 – Eleverna och gymnasievalet
www.gymnasium.se
- Berggren C 2007 Arbetsmarknaden och efterfrågan på högre utbildning – ett köns- och klassperspektiv.
- Björnsson 2005 Kön och skolframgång: tolkningar och perspektiv. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling
- Edgren, Meding & Alfredson 2016: Informations- och kommunikationskanaler inför gymnasievalet: En undersökning av elevers och vårdnadshavares syn på skolornas kommunikationskanaler inför gymnasievalet Utbildningsförvaltningen Lund
- Halkier 2010 Fokusgrupper. Liber AB Malmö
- Heikkilä M 2015 Lärande och jämställdhet i förskola och skola. Stockholm. Liber.
- Högdin 2007 Utbildning på (o)lika villkor – om kön och etnisk bakgrund i grundskolan. Institutionen för socialt arbete Stockholms universitet.
- Kairos Future.se 2017-08-16
- Lidegran I 2009 Utbildningskapital - Om hur det alstras, fördelas och förmedlas. Uppsala: Acta.
- Panican 2015: Väljer unga fel? – grundskoleelevers attityder till gymnasievalet. Rapport nr:19 Ratio och Lunds universitet
- Sandell A. 2007 Utbildningssegregation och självsortering: om gymnasieval, genus och lokala praktiker. Enskede: TPB.
- Skolverket 2012 Ungdomars uppfattningar om gymnasievalet. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket 2013 Det svåra valet. Elevers val av utbildning på olika slags gymnasiearknader. Rapport:394
- SOU 2008:69 Välja fritt och välja rätt. Drivkrafter för rationella utbildningsval.
- SOU 2015:86 Mål och myndighet. En effektiv styrning av jämställdhetspolitiken.
- Winnet Skåne 2017 Ungas utbildningsval och den könssegregerade arbetsmarknaden

Fokusgruppernas sammansättning

Här är fokusgruppernas sammansättning utifrån vald linje, skola och ort:

K = kille, T = tjej, A = annat

Grupp A: större stad med 128 000 invånare

K: Estetiska programmet, utpendlare till Lund

T: Naturprogrammet, i hemstaden.

T: Ekonomiprogrammet, i hemstaden.

K: Tävlingsstekniker, utpendlare till Svalöv

K: Ekonomiprogrammet, i hemstaden

Grupp B: landsbygdskommun med 18 000 invånare

T: Naturprogrammet, utpendlare till Lund

K: Samhällsprogrammet, utpendlare till Ystad

T: Naturprogrammet, utpendlare till Ystad

Grupp C: mellanstor stad 28 000 invånare

T: Estetiska programmet, i Malmö, utpendlare till Malmö

K: Teknikprogrammet, i hemstaden

T: Naturprogrammet, i hemstaden

K: Fordonsprogrammet, i hemstaden

K: Bygg och anläggningsprogrammet, i hemstaden

Grupp D: mindre ort med 2500 invånare nära större stad

K: Träning och ledarskapsprogrammet, i den närmsta större staden.

T: Ekonomiprogrammet, i den närmsta större staden.

K: Fordonsprogrammet, i den närmsta större staden.

T: Samhällsprogrammet, i den närmsta större staden.

T: Barn och fritidsprogrammet, i den närmsta större staden.

K: Ekonomiprogrammet, i den närmsta större staden.

Grupp E: storstad ca 340 000 invånare

K: Naturprogrammet med musikinriktning, i hemstaden

K: Teknikprogrammet, i hemstaden

T: Vård och omsorgsprogrammet, utpendlare till Eslöv

K: Naturprogrammet, i hemstaden

T: Ekonomiprogrammet, i hemstaden

Grupp F: mindre kommun 13 000 invånare

T: Samhällsprogrammet, i stor stad, ska flytta dit utan sin familj

T: Naturprogrammet, utpendlare till Karlshamn

T: Teknikprogrammet, i hemkommunen

K: Ekonomiprogrammet, utpendlare till Karlskrona

K: Elprogrammet, i hemkommunen